

## تأثیر پرتو فرابنفش و شدت نور بر خصوصیات مورفو- فیزیولوژی و زی توده گیاهی شمعدانی عطری (*Pelargonium graveolens* L'Heritier)

مریم جدیدی<sup>۱</sup>، حسن مومیوند\*<sup>۱</sup>، عبدالله احتشام‌نیا<sup>۱</sup> و علیرضا شایگان‌فر<sup>۲</sup>

<sup>۱</sup> گروه علوم باغبانی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه لرستان

<sup>۲</sup> گروه مهندسی علوم باغبانی و فضای سبز، دانشکده کشاورزی، دانشگاه ملایر

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۲، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۰۹/۰۹)

### چکیده

شمعدانی عطری (*Pelargonium graveolens* L.'Heritier) گیاه برگ‌زیتتی مهمی است که به دلیل خواص دارویی ارزشمندی که دارد در نقاط مختلف جهان کشت می‌شود. تحقیق حاضر به منظور ارزیابی تأثیر شدت نور و پرتو فرابنفش بر خصوصیات مورفولوژی و فیزیولوژی شمعدانی عطری در سال ۱۳۹۹ انجام گرفت. مطالعه به صورت آزمایش کرت‌های خردشده در قالب طرح بلوک‌های کاملاً تصادفی و در سه تکرار طراحی و اجرا شد. شدت نور در دو سطح (سایه‌دهی و نور طبیعی محیط) به عنوان کرت اصلی و تابش پرتو فرابنفش در چهار سطح (شاهد یا پرتو فرابنفش محیط طبیعی، تابش پرتو فرابنفش - آ، تابش پرتو فرابنفش - ب و تابش پرتو فرابنفش آ+ب) به عنوان کرت فرعی در نظر گرفته شدند. نتایج نشان داد که تیمار شدت نور بالا باعث کاهش طول دمبرگ، طول و عرض برگ و ارتفاع بوته شمعدانی عطری شد؛ برخلاف این تعداد شاخه جانبی و قطر ساقه را افزایش داد. تیمارهای فرابنفش - ب و کاربرد همزمان فرابنفش آ+ب نیز منجر به کاهش ارتفاع بوته، طول دمبرگ و طول و عرض برگ شدند؛ برخلاف این تعداد شاخه جانبی و قطر ساقه را افزایش دادند. در حالی که تیمار فرابنفش - آ همانند تیمار فرابنفش محیط، برگ‌ها و شاخه‌های بلندتر و کشیده‌تری را به همراه داشته است. در بُعد صفات فیزیولوژی نیز نتایج نشان داد که افزایش شدت نور باعث کاهش محتوای نسبی آب برگ، دی‌اکسید کربن زیر روزنه و هدایت روزنه‌ای شمعدانی عطری شد؛ برخلاف این با افزایش شدت نور میزان کلروفیل - آ، کلروفیل - ب، کلروفیل کل، تعرق، نشت الکترولیتی، فعالیت آنزیم کاتالاز و میزان فتوسنتز افزایش پیدا کرد. همچنین تیمار پرتو فرابنفش - ب و کاربرد همزمان فرابنفش آ+ب باعث کاهش کلروفیل - آ، کلروفیل - ب، کلروفیل کل و میزان فتوسنتز شد. علاوه بر این در شرایط شدت نور بالا نیز، فرابنفش - ب و فرابنفش آ+ب منجر به کاهش هدایت روزنه‌ای برگ شدند. میزان نشت الکترولیتی، مالون دی‌آلدئید، دی‌اکسید کربن زیر روزنه و فعالیت آنزیم‌های کاتالاز و پراکسیداز با تیمار فرابنفش - ب و کاربرد همزمان فرابنفش آ+ب افزایش پیدا کرد. میزان افزایش این صفات با تیمار فرابنفش - ب و فرابنفش آ+ب، در شرایط شدت نور کم شدیدتر بود.

واژه‌های کلیدی: شدت نور، شمعدانی عطری، فرابنفش - آ، فرابنفش - ب

### مقدمه

گیاهان قادرند رشدونمو خود را مطابق با شرایط محیطی تغییر دهند. این ویژگی، عامل مهمی در تعیین تحمل آن‌ها به تنش‌ها

عوامل محیطی تأثیر انکارناپذیری بر رشدونمو گیاهان دارند و

(Hollosoy, 2002). پرتوهای فرابنفش با سه باند (UV-A ۳۲۰-۴۰۰ nm)، (UV-B ۲۸۰-۳۲۰ nm) و (UV-C ۲۸۰-۲۰۰ nm)، ۸ تا ۹ درصد طیف خورشید را شامل می‌شوند و به دلیل داشتن طول موج پایین نسبت به نور مرئی دارای انرژی زیادی برای نفوذ به بافت‌ها هستند. در میان موجودات زنده، گیاهان به دلیل احتیاج اجتناب‌ناپذیرشان به نور برای فتوسنتز، بیشتر تحت تأثیر پرتوهای فرابنفش قرار می‌گیرند و آسیب‌پذیرتر هستند. از جمله اثرات مضر این پرتو در گیاهان می‌توان به کاهش فرایند فتوسنتز از طریق ایجاد اختلال در عملکرد کمپلکس تجزیه‌کننده آب، تخریب فتوسیستم II، پلاستوکوئینون، کاهش فعالیت آنزیم روبیسکو و ATP سنتاز و نیز تخریب رنگیزه‌های فتوسنتزی اشاره کرد (Lutz et al., 2005). همه موجودات زنده مکانیسم‌هایی را برای جلوگیری از ورود پرتوهای مضر به درون سلول‌های خود دارند. همچنین پاسخ‌های ترمیمی یا سازشی به سرعت در پاسخ به فراگیری در معرض پرتو فرابنفش القا می‌شود. مقاومت یا سازش به تنش پرتو فرابنفش در جنس‌ها، گونه‌ها و حتی بین رقم‌های گیاهی بسیار متفاوت است (Searles et al., 2001).

مطالعات Patra و همکاران (۲۰۰۳) نشان داد که نعنای دشتی (*Mentha spicata*) قادر به تولید زیست‌توده بیشتر، رشد مناسب‌تر و تولید و تجمع کلروفیل و کاروتنوئیدهای بیشتری در شدت نور طبیعی در مقایسه با سایه بود. همچنین Zhao و همکاران (۲۰۱۲) نیز به این نتیجه رسیدند که ویژگی‌های مورفولوژیکی گل صدتومانی (*Paeonia lactiflora* Pall) شامل ارتفاع گیاه، تعداد برگ، قطر ساقه، تعداد شاخه جانبی و تعداد گره در گیاهان رشدیافته در شرایط نور مستقیم بهتر از حالت سایه بود. همچنین مقدار مالون دی‌آلدئید با افزایش شدت نور افزایش یافت. با این حال تیمار سایه‌دهی (۵۰٪ سایه‌دهی) در مقایسه با نور کامل سبب بهبود ارتفاع گیاه، تعداد برگ، سطح برگ، وزن تر و خشک گیاه و رنگیزه‌های فتوسنتزی در *Jeffersonia dubia* شد (Rhie et al., 2014). فعالیت آنزیم‌های کاتالاز (Catalase) و آسکوربات پراکسیداز (Ascorbate Peroxidase) در گیاه فسکوی بلند با افزایش

و افزایش کارایی آن‌ها تحت شرایط مختلف محیطی است (Taiz and Zieger, 2002). نور از مهم‌ترین فاکتورهای محیطی است که در رشد و گل‌دهی و تجمع رنگیزه‌ها در گیاهان بسیار مؤثر است. کاهش شدت نور می‌تواند باعث کاهش در رشد و نمو و گل‌دهی شود. شدت‌های مختلف نوری بر متابولیسم ترکیبات فنولی از جمله آنتوسیانین‌ها نیز مؤثرند (حاجی‌بلند و فرهنگ، ۱۳۸۹). خصوصیات مختلف مورفولوژی و فیزیولوژی گیاهان به شدت تحت تأثیر کمیت نور قرار می‌گیرد. در یک گیاه واحد، برگ‌های قرارگرفته در سایه و نور آفتاب به‌طور معمول تفاوت‌هایی در سطح برگ، ضخامت برگ، ضخامت کوتیکول، محتوای کلروفیل، جهت کلروپلاست‌ها و رفتار روزنه‌ای نشان می‌دهند (Taiz and Zieger, 2002).

با توجه به نقش مهم نور در فتوسنتز (رنگیزه‌ها و القای سنتز آن‌ها)، اگر چه اغلب تلاش در جهت افزایش سطوح نوری در پرورش گیاهان است، اما شدت نور زیاد نیز می‌تواند یک مشکل در طول تابستان در اکثر کشورها باشد. سطوح نوری زیاد ممکن است حتی به گونه‌های مقاوم به نور در نتیجه توقف رشد، زردی برگ‌ها و لکه‌های نکروزه قهوه‌ای رنگ روی برگ‌ها خسارت برساند. گونه‌های گیاهی مختلف برای رشدونمو و عملکرد بهینه نیازمند شدت نور معین هستند که باید در اختیار آن‌ها قرار گیرد تا تمامی پدیده‌های حیاتی که مربوط به نور هستند به نحو احسن انجام گیرد. این دامنه نور را می‌توان شدت نور بهینه نامید (Taiz and Zieger, 2002).

امروزه فعالیت‌های صنعتی بشر باعث افزایش ترکیبات آلوده‌کننده اتمسفر به‌خصوص ترکیبات هالوژن‌دار شده است. این ترکیبات به دلیل پایداری زیادی که دارند به سطح استراتوسفر رسیده و باعث تخریب لایه اوزون می‌شوند. کاهش لایه اوزون باعث افزایش میزان پرتوهای فرابنفش در سطح زمین شده و مشکلاتی را برای موجودات زنده به‌وجود آورده است. بخش مهمی از تشعشعات خورشیدی را امواج فرابنفش (UV) تشکیل می‌دهد. حساسیت گیاهان به اشعه فرابنفش بسته به گونه گیاهی، رقم، مراحل رشدونمو، شرایط رشد، میزان پرتوی فرابنفش و همچنین طول موج آن متفاوت است

## مواد و روش‌ها

این مطالعه به صورت آزمایشی گلدانی در فضای باز طی فصول تابستان و پاییز ۱۳۹۹ در دانشکده کشاورزی دانشگاه لرستان انجام گرفت. طول و عرض جغرافیایی منطقه به ترتیب ۴۸/۲۶ درجه شرقی و ۳۳/۴۳ درجه شمالی و ارتفاع از سطح دریا ۱۱۷۰ متر است. از نظر اقلیمی نیز دارای دمای حداقل و حداکثر به ترتیب ۱۴/۶ و ۴۷ درجه سانتی‌گراد و متوسط بارندگی ۴۹۹ میلی‌متر است. نشاءهای شمعدانی عطری از شرکت زرین گیاه ارومیه تهیه و به گلدان‌های هشت لیتری منتقل شدند. این گلدان‌ها به وسیله مخلوطی از خاک، کود دامی پوسیده و ماسه به نسبت مساوی ۱:۱:۱ پر شده بودند.

مطالعه به صورت آزمایش کرت‌های خردشده در قالب طرح بلوک‌های کاملاً تصادفی و در سه تکرار طراحی و اجرا شد. شدت نور در دو سطح (سایه‌دهی و نور طبیعی محیط) به عنوان کرت اصلی و تابش پرتو فرابنفش در چهار سطح (شاهد یا پرتو فرابنفش محیط طبیعی، تابش پرتو فرابنفش - آ، تابش پرتو فرابنفش - ب و تابش پرتو فرابنفش - آ+ب) به عنوان کرت فرعی (در مجموع ۲۴ واحد آزمایشی) در نظر گرفته شدند. برای تیمار سایه‌دهی از پوشش ساران به عنوان سایبان استفاده شد. شدت نور در تیمار سایه‌دهی در ظهر حدود ۸۰۰ میکرومول بر مترمربع بر ثانیه و در تیمار نور طبیعی حدود ۱۵۰۰ میکرومول بر مترمربع بر ثانیه بود. تیماردهی پرتو فرابنفش توسط لامپ‌های ساخت شرکت Q-Lab آمریکا انجام شد. شدت تابش پرتو فرابنفش به میزان  $5/98 \text{ kJ m}^{-2}$  در نظر گرفته شد. لازم به ذکر است که لامپ‌های ۴۰ واتی مورد استفاده در این مطالعه باند پهن بوده و بیش‌ترین تطبیق را با فرابنفش - ب (در لامپ‌های فرابنفش - ب) و فرابنفش - آ (در لامپ‌های فرابنفش - آ) دریافتی از نور خورشید در سطح زمین داشتند، بنابراین بهترین شبیه‌سازی ممکن را فراهم می‌کردند. پیک تابشی لامپ‌های فرابنفش - آ برابر با ۳۵۱ نانومتر و فرابنفش - ب برابر ۳۱۳ نانومتر بود. به منظور استقرار لامپ‌ها و شروع تیماردهی، تعدادی پایه فلزی نگهدارنده قبلاً تهیه و لامپ‌ها روی آن‌ها نصب شد. از یک تایمر الکتریکی نیز جهت

شدت نور افزایش یافت (Xu et al., 2010) میزان کاروتنوئیدهای علف لیمو (*Cymbopogon citrates*) تحت پرتو فرابنفش - ب در ابتدا افزایش یافت؛ اما با گذشت زمان میزان این ترکیبات رو به کاهش گذاشت علاوه بر این دوزهای بالای پرتو فرابنفش - ب باعث کاهش زیست‌توده گیاهی شد (Kumari et al., 2010). همچنین Klem و همکاران (۲۰۱۵) اثر متقابل شدت نور و تابش پرتو فرابنفش - ب را در جو مورد بررسی قرار دادند، نتایج نشان داد که در تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش - ب فعالیت فتوسنتزی برگ جو به طور قابل توجهی کاهش یافت. تیمار شدت نور بالا باعث تجمع فلاونول‌ها در برگ‌های جوان شد. همچنین همبستگی منفی بین محتوای فلاونول و سطح برگ مشاهده شد. این محققان عنوان کردند که شدت نور بالا باعث فعال شدن مکانیسم‌های نوری مانند چرخه زانتوفیل می‌شود که اثر منفی پرتو فرابنفش را بر فتوشیمی و جذب کربن کاهش می‌دهد.

شمعدانی عطری با نام علمی (*Pelargonium graveolens*) گیاهی دارویی - زینتی متعلق به خانواده Geraniaceae است. این گیاه همیشه سبز، پایا، عموماً علفی، دارای ساقه‌های گوشتی و معمولاً پوشیده از کرک و به ارتفاع ۴۰ سانتی‌متر تا یک متر است (Rezaei Nejad et al., 2020). اسانس این گیاه دارای خواص متعددی از جمله ضد عفونی‌کنندگی و تحریک‌کنندگی سیستم لنفاوی برای درمان زخم‌ها، آبه و تب است. همچنین ثابت شده است اسانس شمعدانی عطری در پیشگیری و درمان بیماری‌های سیستم مرکزی اعصاب نظیر آلزایمر و پارکینسون مؤثر است. مکانیسم اثربخشی آن جلوگیری از تولید نیتریک اکساید و بیان آنزیم سیکلو اکسیژناز-۲ است که هر دو باعث التهاب در سلول‌های عصبی می‌شوند (مومیوند و همکاران، ۱۳۹۸). با توجه به افزایش روزافزون میزان پرتوهای فرابنفش در جو کره زمین و نظر به نقش کلیدی شدت نور در گیاهان، مطالعه حاضر با هدف بررسی تأثیر شدت نور و تابش پرتوی فرابنفش - آ و ب بر ویژگی‌های مورفولوژی و فیزیولوژی گیاه شمعدانی عطری (*P. graveolens*) انجام شد.

تنظیم زمان خاموش و روشن شدن لامپ‌ها استفاده گردید. تیماردهی به صورت روزانه به مدت پنج ساعت طی روز و از ساعت ۱۱ تا ۱۶ که بیش‌ترین تابش پرتو فرابنفش خورشیدی وجود دارد اعمال شد.

در پایان آزمایش تعداد سه گلدان از هر تکرار به صورت تصادفی انتخاب و صفات مورفولوژی گیاه شامل ارتفاع بوته، قطر ساقه، تعداد شاخه‌های جانبی، طول دمبرگ، طول برگ و عرض برگ اندازه‌گیری شدند. جهت اندازه‌گیری وزن تر هوایی، پیکر هوایی گیاه (شامل برگ و ساقه) برداشت و بلافاصله وزن تر آن‌ها اندازه‌گیری گردید. سپس نمونه‌های گیاهی در آون به مدت ۴۸ ساعت با دمای ۵۰ درجه سانتی‌گراد خشک و وزن خشک آن‌ها ثبت شد. پس از جداکردن برگ از ساقه، وزن خشک برگ نیز اندازه‌گیری شد.

نمونه‌برداری از آخرین برگ‌های توسعه‌یافته گیاهان در مرحله تمام گل به منظور ارزیابی صفات فیزیولوژیک صورت گرفت و نمونه‌ها تا زمان اندازه‌گیری در فریزر (۸۰- درجه سانتی‌گراد) نگهداری شدند. محتوای نسبی آب برگ براساس روش Yamasaki و Dillenburg (۱۹۹۹) اندازه‌گیری شد. میزان کلروفیل و کاروتنوئید برگ نیز با استفاده از روش Lichtenthder و همکاران (۱۹۸۷) اندازه‌گیری شد، ابتدا ۰/۱ گرم برگ توزین شد. برگ را در هاون چینی با ازت مایع خرد و با ۱۰ میلی‌لیتر استون خالص مخلوط کرده و عصاره به دست آمده در فالكون ۱۵ میلی‌لیتری ریخته شد و به مدت ۱۵ دقیقه در دور ۴۰۰۰ سانتریفوژ (Centrifuge (Sigma 2- 15 KL), Germany) گردید. سپس با استفاده از دستگاه اسپکتروفوتومتر (Specterophotometer (model: Mapada UV-1800), china) جذب محلول در طول موج‌های ۴۷۰، ۶۶۲ و ۶۴۵ نانومتر اندازه‌گیری شد. استون به عنوان محلول شاهد برای تنظیم صفر جذب نوری اسپکتروفوتومتر استفاده گردید. جهت ارزیابی میزان پایداری و سلامت غشای سلولی دو شاخص نشت الکترولیتی (به عنوان شاخص اصلی میزان پراکسیداسیون لیپیدهای غشای سلولی) و غلظت مالون دی‌آلدهید (به عنوان فرآورده نهایی پراکسیداسیون لیپیدهای غشای سلولی) ارزیابی شدند. سنجش

نشت الکترولیت‌ها طبق دستورالعمل Lutts و همکاران (۱۹۹۶) صورت گرفت. پراکسیداسیون لیپیدهای غشا براساس غلظت مالون دی‌آلدهید تولیدشده در اثر آسیب به غشا و واکنش آن با تیوباربیتوریک اسید، که تشکیل ترکیب رنگی می‌دهد، اندازه‌گیری شد (Buege and Aust, 1978). برای اندازه‌گیری فعالیت آنزیم پراکسیداز از روش Mc-Adam و همکاران (۱۹۹۲) با استفاده از اسپکتروفوتومتر استفاده شد. مقدار فعالیت آنزیم کاتالاز نیز با روش Chance و Maehly (۱۹۵۵) سنجیده شد. فاکتورهای مرتبط با تبادلات گازی شامل تعرق، فتوسنتز و دی‌اکسید کربن زیر روزنه‌ای و هدایت روزنه‌ای در برگ‌های بالغ بالایی توسط دستگاه اندازه‌گیری تبادلات گازی پروتابل ساخت کشور آمریکا (CI-340, Handheld Photosynthesis system) اندازه‌گیری شد. اساس کار این دستگاه براساس میزان دی‌اکسید کربن مصرفی است.

### نتایج و بحث

**صفات مورفولوژی و زی‌توده گیاهی:** نتایج تجزیه واریانس صفات مورفولوژی و زی‌توده گیاهی (جدول ۱) نشان داد که اثر شدت نور بر صفات ارتفاع بوته، قطر ساقه، تعداد شاخه جانبی، طول دمبرگ، طول و عرض برگ، وزن تر بوته، وزن خشک بوته و وزن خشک برگ معنی‌دار بود. همچنین صفات ارتفاع بوته، قطر ساقه، تعداد شاخه جانبی، طول دمبرگ، طول و عرض برگ، وزن تر بوته، وزن خشک بوته و وزن خشک برگ نیز به طور معنی‌داری تحت تأثیر تابش پرتو فرابنفش قرار گرفتند. اثر متقابل شدت نور و پرتو فرابنفش تنها در مورد صفات ارتفاع بوته، قطر ساقه، وزن تر بوته و وزن خشک بوته معنی‌دار شد (جدول ۱).

نتایج مقایسه میانگین اثر شدت نور بر صفات مورفولوژی شمععدانی عطری (جدول ۲) نشان داد که تیمار شدت نور ۱۵۰۰ میکرومول بر مترمربع بر ثانیه باعث افزایش صفات تعداد شاخه جانبی و وزن خشک برگ به ترتیب به میزان ۹/۸۷ و ۲۱/۹۵ درصد در مقایسه با تیمار شدت نور ۸۰۰ میکرومول بر مترمربع بر ثانیه شد. با این حال افزایش شدت نور باعث

جدول ۱- نتایج تجزیه واریانس اثر پرتو فرابنفش و شدت نور بر برخی صفات مورفولوژی و زی توده شمعدانی عطری

وزن خشک	وزن تر	عرض برگ	طول برگ	طول دمبرگ	شاخه	قطر ساقه	ارتفاع بوته	DF	SOV
وزن خشک برگ	وزن تر بوته	عرض برگ	طول برگ	طول دمبرگ	شاخه جانبی	قطر ساقه	ارتفاع بوته		
۹۴۶/۲۷**	۲۲۰۵/۱۳**	۲۸/۳۸۳۷**	۱۳/۲۶۱۱**	۴۰/۳۲۶۳**	۱۶/۶۶۷*	۱۹/۶۲۰۴**	۱۷۵/۷۷۱**	۱	A
۱۰/۷۷	۱۹/۱۴	۰/۰۸۷۰	۰/۳۲۷۴	۰/۳۵۲۳	۱/۰۸۳	۰/۲۹۳۴	۶/۸۰۴	۴	A Error
۱۹۵/۰۰**	۸۰۱/۷۷**	۷/۸۵۵۰**	۵/۲۹۸۱**	۹/۳۰۰۶**	۱۵/۱۶۷*	۱/۶۳۱۸**	۲۹۳/۴۲۲**	۳	B
۴۲/۶۸ <sup>ns</sup>	۴۰۱/۳۰**	۰/۷۳۶۲ <sup>ns</sup>	۰/۰۴۷۱ <sup>ns</sup>	۰/۸۶۵۷ <sup>ns</sup>	۱/۰۰۰ <sup>ns</sup>	۲/۳۲۸۳**	۳۶/۴۹۰*	۳	A.B
۱۲/۷۸	۱۵/۷۹	۰/۲۵۷۱	۰/۲۰۰۴	۰/۶۹۶۱	۲/۹۱۷	۰/۲۱۹۱	۱۰/۴۱۸	۱۲	B Error

A: شدت نور، B: پرتو فرابنفش، AB: اثر متقابل شدت نور و پرتو فرابنفش، \*\*، \*، ns: به ترتیب نشان‌دهنده معنی‌داری در سطح ۱٪، ۵٪ و عدم معنی‌داری هستند.

جدول ۲- مقایسه میانگین اثر شدت نور بر برخی صفات مورفولوژی شمعدانی عطری

شدت نور (میکرومول بر مترمربع بر ثانیه)	وزن خشک برگ (g)	عرض برگ (cm)	طول برگ (cm)	طول دمبرگ (cm)	تعداد شاخه جانبی
۱۵۰۰	۶۹/۷۸۱۷ <sup>a</sup>	۵/۶۸۶۶ <sup>b</sup>	۳/۸۸۵۰ <sup>b</sup>	۹/۰۹۹۲ <sup>b</sup>	۱۸/۵۸۳۳ <sup>a</sup>
۸۰۰	۵۷/۲۲۳۳ <sup>b</sup>	۷/۸۶۱۶ <sup>a</sup>	۵/۳۷۱۶ <sup>a</sup>	۱۱/۶۹۱۷ <sup>a</sup>	۱۶/۹۱۶۷ <sup>b</sup>

میانگین‌های دارای حروف مشابه در هر ستون، براساس آزمون LSD در سطح احتمال ۵٪ اختلاف معنی‌داری ندارند.

جدول ۳- مقایسه میانگین اثر پرتو فرابنفش بر برخی صفات مورفولوژی شمعدانی عطری

تیمار فرابنفش	وزن خشک برگ (g)	عرض برگ (cm)	طول برگ (cm)	طول دمبرگ (cm)	تعداد شاخه جانبی
فرابنفش محیط	۶۷/۲۱۶۷ <sup>a</sup>	۷/۵۷۵۰ <sup>a</sup>	۵/۴۸۰۰ <sup>a</sup>	۱۱/۵۷۰۰ <sup>a</sup>	۱۶/۱۶۶۷ <sup>c</sup>
UV A	۶۹/۴۰۶۷ <sup>a</sup>	۷/۹۳۶۶ <sup>a</sup>	۵/۴۰۳۳ <sup>a</sup>	۱۱/۲۷۵۰ <sup>a</sup>	۱۶/۶۶۶۷ <sup>bc</sup>
UV B	۵۷/۵۵۵۰ <sup>b</sup>	۵/۸۵۳۳ <sup>b</sup>	۳/۸۲۰۰ <sup>b</sup>	۸/۹۲۸۳ <sup>b</sup>	۱۸/۶۶۶۷ <sup>ab</sup>
UV A+B	۵۹/۸۳۱۷ <sup>b</sup>	۵/۷۳۱۶ <sup>b</sup>	۳/۸۱۰۰ <sup>b</sup>	۹/۸۰۸۳ <sup>b</sup>	۱۹/۵۰۰۰ <sup>a</sup>

میانگین‌های دارای حروف مشابه در هر ستون، براساس آزمون LSD در سطح احتمال ۵٪ اختلاف معنی‌داری ندارند.

کاهش طول دمبرگ و طول و عرض برگ گردید، به‌نحویکه بیش‌ترین میزان این صفات مربوط به شدت نور پایین بود. نتایج مقایسه میانگین اثر پرتو فرابنفش بر صفات مورفولوژی شمعدانی عطری (جدول ۳) نشان داد که بیش‌ترین تعداد شاخه جانبی در تیمار پرتو فرابنفش آ+ب و کم‌ترین آن در تیمار فرابنفش محیط مشاهده شد. بنابراین می‌توان مشاهده کرد که کاربرد همزمان فرابنفش آ+ب باعث افزایش تعداد شاخه‌های

جانبی شمعدانی عطری شده است. برخلاف این تیمار فرابنفش- ب و کاربرد همزمان فرابنفش آ+ب باعث کاهش طول دمبرگ، طول و عرض برگ و وزن خشک برگ گردید. بیش‌ترین میزان طول دمبرگ، طول و عرض برگ و وزن خشک برگ در تیمار پرتو فرابنفش- آ و فرابنفش محیط مشاهده شد. نتایج مقایسه میانگین اثر متقابل شدت نور و پرتو فرابنفش بر صفات مورفولوژی شمعدانی عطری (جدول ۴) نشان داد که

جدول ۴- مقایسه میانگین اثر متقابل شدت نور و پرتو فرابنفش بر برخی صفات مورفولوژی شمعدانی عطری

ارتفاع بوته (cm)	قطر ساقه (mm)	وزن خشک بوته		تیمار فرابنفش	شدت نور (میکرومول بر مترمربع بر ثانیه)
		وزن تر بوته	(g)		
۳۸/۶۶۶ <sup>bc</sup>	۹/۴۷۰ <sup>bc</sup>	۵۱۲ <sup>c</sup>	۹۵/۹۴۳ <sup>ab</sup>	فرابنفش محیط	۱۵۰۰
۴۰/۰۰۰ <sup>b</sup>	۱۰/۵۸۳ <sup>a</sup>	۵۴۴ <sup>b</sup>	۱۰۱/۵۴۰ <sup>a</sup>	UV A	
۳۰/۶۶۶ <sup>d</sup>	۱۰/۵۷۶ <sup>a</sup>	۴۳۷ <sup>d</sup>	۹۰/۹۱۰ <sup>b</sup>	UV B	
۳۲/۵۰۰ <sup>d</sup>	۹/۶۳۳ <sup>b</sup>	۴۴۱ <sup>d</sup>	۹۵/۸۵۳ <sup>ab</sup>	UV A+B	
۴۶/۶۶۶ <sup>a</sup>	۷/۶۰۶ <sup>d</sup>	۵۷۲ <sup>a</sup>	۹۱/۸۵۳ <sup>b</sup>	فرابنفش محیط	۸۰۰
۵۱/۰۸۳ <sup>a</sup>	۷/۲۸۳ <sup>d</sup>	۵۷۹ <sup>a</sup>	۹۵/۵۷۷ <sup>ab</sup>	UV A	
۳۲/۰۶۶ <sup>d</sup>	۸/۷۵۶ <sup>c</sup>	۳۱۴ <sup>f</sup>	۵۸/۱۵۳ <sup>c</sup>	UV B	
۳۳/۶۶۶ <sup>cd</sup>	۹/۳۸۳ <sup>bc</sup>	۳۸۴ <sup>e</sup>	۶۱/۹۸۰ <sup>c</sup>	UV A+B	

میانگین‌های دارای حروف مشابه در هرستون، براساس آزمون LSD در سطح احتمال ۵٪ اختلاف معنی‌داری ندارند.

بوته شمعدانی عطری شد؛ برخلاف این تعداد شاخه جانبی و قطر ساقه را افزایش داد. این امر منجر به رشد فشرده و کپه‌ای بوته در تیمار شدت نور بالا گردید. در حالی که در تیمار شدت نور کم گیاهان حالت رشد کشیده در برگ‌ها، دمبرگ‌ها و ساقه‌های خود داشتند. تفاوت در تیپ رشدی گیاهان در اثر شدت نور، ناشی از تلاش گیاه برای جذب نور بیشتر در شرایط شدت نور پایین است (Ghorbanzadeh *et al.*, 2020). نتایج مطالعه حاضر با نتایج Hlatshwayo و Wahome (۲۰۱۰) که افزایش ارتفاع گل میخک را با کاهش شدت نور مشاهده کردند، همخوانی دارد. علاوه بر این نتایج Chory و Cerda (۲۰۰۳) نیز نشان داد گیاهانی که در معرض شدت نور بالا قرار داشتند از ارتفاع کوتاه‌تر و سطح برگ کوچک‌تری برخوردار بودند. به‌طورکلی شدت نور زیاد سبب کوچک و ضخیم‌شدن برگ‌ها، متراکم و کوتاه‌شدن گیاه و در نهایت رشد کپه‌ای بوته می‌شود. این در حالی است که در شرایط شدت نور کم، ساقه‌ها از رشد سریع برخوردار بوده و دارای میان‌گره‌های طولی می‌شوند، زیرا در این شرایط تقسیم میتوز به‌دلیل فراوانی اکسین، سریع انجام می‌گیرد.

دیواره سلولی متشکل از سلولز، همی سلولز، لیگنین، پلی‌ساکاریدها و یک شبکه فیبری قوی است که احتمالاً نور با افزایش فتوسنتز و انتقال مواد، سبب افزایش تجمع مواد تشکیل

بیش‌ترین ارتفاع بوته (۵۱/۰۸۳۳ سانتی‌متر) در تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش- آ مشاهده شد که با تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش محیط اختلاف معنی‌داری نداشت. کم‌ترین میزان آن نیز در تیمار شدت نور بالا و پرتو فرابنفش آ+B مشاهده شد که با تیمار شدت نور بالا و پرتو فرابنفش- ب و تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش- ب اختلاف معنی‌داری نشان نداد. بیش‌ترین قطر ساقه (۱۰/۵۸۳۳ میلی‌متر) مربوط به تیمار شدت نور بالا و پرتو فرابنفش- آ بود که با تیمار شدت نور بالا و پرتو فرابنفش- ب اختلاف معنی‌داری نداشت. کم‌ترین قطر ساقه در تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش محیط مشاهده گردید که با تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش- آ اختلاف معنی‌داری نداشت. بیش‌ترین وزن تر بوته (۵۷۹ گرم) مربوط به تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش- آ بود که با تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش محیط اختلاف معنی‌داری نداشت و کم‌ترین آن مربوط به تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش- ب بود. بیش‌ترین وزن خشک بوته (۱۰۱/۵۴۰ گرم) مربوط به تیمار شدت نور بالا و پرتو فرابنفش- آ و کم‌ترین آن مربوط به تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش- ب بود.

نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان داد که تیمار شدت نور بالا باعث کاهش طول دمبرگ، طول و عرض برگ و ارتفاع

برگ و ارتفاع گیاه را به دنبال دارد (Shayganfar *et al.*, 2018). مطالعات دیگری نیز کاهش رشد طولی گیاه را در تیمار فرابنفش- ب گزارش کرده‌اند که با نتایج تحقیق حاضر هم‌خوانی دارد (Krause *et al.*, 2007).

پاسخ‌های گیاهان به پرتوی فرابنفش- آ متفاوت و مطالعات موجود اغلب حاوی اطلاعات متناقضی است (Verdaguer *et al.*, 2017). تعدادی از مطالعات گزارش کرده‌اند که پرتوی فرابنفش- آ باعث تسریع در افزایش رشد و تغییر در صفات ظاهری گیاهان می‌شود. در مطالعه Shayganfar و همکاران (۲۰۱۸) تابش پرتوی فرابنفش- آ باعث افزایش ارتفاع آویشن دنیایی و آویشن باغی شد؛ با این حال تأثیری بر ارتفاع آویشن قره‌باغی نداشت، هر چند طول میانگره این گونه را به صورت معنی‌داری کاهش داد. این محققان پاسخ متفاوت گونه‌های مختلف آویشن به پرتوی فرابنفش را به تفاوت در خصوصیات ژنتیکی گونه‌ها و شرایط اقلیمی خاستگاه آن‌ها نسبت دادند. با این وجود در مطالعه حاضر تیمار فرابنفش- آ در مقایسه با فرابنفش محیط تأثیر معنی‌داری بر ارتفاع و رشد شمعدانی عطری نداشت. در تطابق با نتایج تحقیق حاضر، Maffei و همکاران (۱۹۹۹) نشان دادند که گیاهان نعنای فلفلی تابش‌دهی شده با فرابنفش- آ به همراه نور مرئی، تفاوت قابل ملاحظه‌ای از نظر ارتفاع بوته و سطح برگ نسبت به شاهد نشان ندادند.

در مطالعه حاضر در تیمارهای فرابنفش- آ و فرابنفش محیط، شدت نور پایین باعث افزایش وزن تر بوته شد، اما تأثیری بر وزن خشک بوته نداشت. کاهش شدت نور باعث کاهش تعرق و کاهش هدرفت آب در گیاه می‌شود. بنابراین در شرایط شدت نور کم، با افزایش میزان آب بافت‌ها افزایش وزن تر گیاه قابل انتظار است. با این حال به دلیل کاهش فتوسنتز در این شرایط، کاهش تولید ماده خشک و وزن خشک گیاه اتفاق می‌افتد. افزایش تجمع ماده خشک در اثر افزایش شدت نور را می‌توان ناشی از نفوذ بهتر نور در کانوپی و افزایش سرعت فتوسنتز به دلیل جذب بهتر نور توسط برگ‌های میانی بوته دانست (Centritto *et al.*, 2000).

نتایج این مطالعه نشان داد که تیمارهای فرابنفش- ب و

دهنده دیواره می‌شود. علاوه بر این در ساختار ساقه دستجات آوندی و سلول‌های اسکلرانشیمی وجود دارند. به نظر می‌رسد نقل و انتقال مواد در این آوندها و انباشت در سلول‌های اسکلرانشیمی باعث افزایش قطر ساقه می‌شود. در گیاهان در معرض نور کم، تشکیل دستجات آوندی، بافت اسکلرانشیم، ظهور نوار کاسپاری و در نتیجه قطر ساقه کاهش می‌یابد (Gislero *et al.*, 2003). همان‌طور که پیش‌تر ذکر گردید در این مطالعه افزایش قطر ساقه با افزایش شدت نور در شمعدانی عطری مشاهده گردید که این موضوع در مطالعات دیگر نیز گزارش شده است.

در مطالعه حاضر، تیمار فرابنفش- ب و کاربرد همزمان فرابنفش آ+ب منجر به کاهش ارتفاع بوته، طول دم‌برگ و طول و عرض برگ شمعدانی عطری گردید؛ برخلاف این تعداد شاخه جانبی و قطر ساقه با تیمارهای فرابنفش- ب و کاربرد همزمان فرابنفش آ+ب افزایش پیدا کردند. بنابراین می‌توان گفت که تیمار فرابنفش- ب و کاربرد همزمان فرابنفش آ+ب باعث کاهش رشد طولی شمعدانی عطری و ایجاد حالت فشردگی و متراکم در بوته گردیده است. در حالی که تیمار فرابنفش- آ همانند تیمار فرابنفش محیط، برگ‌ها و شاخه‌های بلندتر و کشیده‌تری را به همراه داشته است. به نظر می‌رسد که کاهش ارتفاع گیاه با افزایش میزان پرتو فرابنفش- ب به دلیل تخریب تنظیم‌کننده‌های رشد مانند ایندول استیک اسید و تشکیل ترکیبات بازدارنده رشد در اثر تابش فرابنفش اتفاق می‌افتد. اغلب گیاهان زمانی که در معرض فرابنفش- ب قرار می‌گیرند در ساختمان تشریحی برگ آن‌ها تغییراتی ایجاد می‌شود که یکی از این تغییرات کاهش سطح برگ است. احتمالاً تابش پرتو فرابنفش- ب باعث کاهش تقسیم سلولی، طول‌شدن سلول‌ها و کاهش تعداد سلول‌های در حال میتوز می‌گردد؛ از طرفی زمان تقسیم سلولی را نیز کاهش می‌دهد. بنابراین سلول‌ها فرصت کافی را برای تقسیم و گسترش سلولی پیدا نمی‌کنند. شاید این موضوع به خاطر محدود کردن ایندول استیک اسید به عنوان یک تنظیم‌کننده رشد کلیدی در گیاهان باشد؛ در نتیجه کاهش سطح برگ، طول میانگره، طول و عرض

تعرق و هدایت روزنه‌ای اثر معنی‌داری داشت. پرتو فرابنفش نیز اثر معنی‌داری بر نشت الکترولیت، مالون دی‌آلدهید، فعالیت آنزیم‌های پراکسیداز و کاتالاز، کلروفیل-آ، کلروفیل-ب، کلروفیل کل، نرخ فتوسنتز،  $CO_2$  زیر روزنه و هدایت روزنه‌ای داشت. اثر متقابل شدت نور و پرتو فرابنفش بر صفات نشت الکترولیت، مالون دی‌آلدهید، فعالیت آنزیم‌های پراکسیداز و کاتالاز، نرخ فتوسنتز و هدایت روزنه‌ای معنی‌دار شد.

نتایج مقایسه میانگین اثر شدت نور بر صفات فیزیولوژیکی شمععدانی عطری (جدول ۶) نشان داد که تیمار شدت نور بالا باعث افزایش میزان کلروفیل-آ، کلروفیل-ب، کلروفیل کل و تعرق (به ترتیب به میزان ۱۸/۶۲، ۵۰/۷۷، ۲۶/۹۰ و ۴۰/۲۸ درصد) در مقایسه با شدت نور پایین شد. برخلاف این محتوای نسبی آب و  $CO_2$  زیر روزنه با افزایش شدت نور کاهش یافتند، به نحوی که بیش‌ترین مقدار محتوای نسبی آب (۷۰/۶۹۰۳ درصد) و  $CO_2$  زیر روزنه (۴۸۰/۹۱۷ میکرومول بر لیتر) مربوط به شدت نور پایین بود.

نتایج مقایسه میانگین اثر پرتو فرابنفش بر صفات فیزیولوژیکی شمععدانی عطری (جدول ۷)، نشان داد که بیش‌ترین مقدار کلروفیل-آ (۷/۰۱۴۵۵ میلی‌گرم بر گرم)، کلروفیل-ب (۲/۹۱۹۵۷ میلی‌گرم بر گرم) و کلروفیل کل (۹/۴۸۳۲۲ میلی‌گرم بر گرم) مربوط به تیمار پرتو فرابنفش-ب بود که با تیمار فرابنفش محیط اختلاف معنی‌داری نداشت. کم‌ترین میزان این صفات نیز در تیمارهای پرتو فرابنفش-ب و کاربرد همزمان پرتو فرابنفش آ+ب مشاهده شد. با این حال، بیش‌ترین مقدار  $CO_2$  زیر روزنه مربوط به تیمار پرتو فرابنفش-ب بود که با پرتو فرابنفش آ+ب اختلاف معنی‌داری نداشت و کم‌ترین آن مربوط به تیمارهای فرابنفش محیط و پرتو فرابنفش-آ بود.

نتایج مقایسه میانگین اثر متقابل شدت نور و پرتو فرابنفش بر صفات فیزیولوژیکی شمععدانی عطری (جدول ۸)، نشان داد که بیش‌ترین مقدار نشت الکترولیت (۴۹/۰۷۷۳ درصد) مربوط به تیمار شدت نور بالا و پرتو فرابنفش آ+ب بود که با تیمار شدت نور بالا و پرتو فرابنفش-ب، تیمار شدت نور پایین و

کاربرد همزمان فرابنفش آ+ب، وزن تر و خشک بوته و وزن خشک برگ را در شمععدانی عطری کاهش دادند. با این حال بررسی نتایج نشان می‌دهد که در شرایط شدت نور زیاد در مقایسه با شرایط شدت نور کم، اثرات منفی فرابنفش-ب بر وزن تر بوته و وزن خشک برگ بسیار کمتر بود. در حالی که در شرایط شدت نور بالا، کاهش معنی‌داری در وزن خشک بوته تحت تأثیر فرابنفش-ب مشاهده نگردید. با توجه به نتایج بدست آمده، به نظر می‌رسد که در شرایط شدت نور بالا، مقاومت گیاهان نسبت به پرتو فرابنفش-ب افزایش پیدا کرده است. این امر منجر به تعدیل اثرات منفی فرابنفش-ب بر زی‌توده گیاه گردیده است. در بسیاری از گونه‌های گیاهی کاهش وزن گیاه پاسخی عمومی به اشعه فرابنفش-ب است. کاهش وزن تر و خشک گیاه با تیمار فرابنفش-ب در بادرنجبویه (Abedzadeh and Pourakbar, 2013) گزارش گردیده است. یکی از دلایل کاهش وزن با تابش فرابنفش-ب، اختلال در بیوسنتز و یا انتقال تنظیم‌کننده‌های رشد گیاهی مانند اکسین و اسید جیبرلیک است (Shayganfar et al., 2018). در تحقیق رحیم‌زاده و همکاران (۱۳۹۸) اشعه فرابنفش-ب موجب کاهش قابل توجه ارتفاع و وزن تر و خشک اندام هوایی چغندر قند شد. به نظر می‌رسد که این کاهش رشد به دلیل کاهش سرعت فتوسنتز، محتوای کلروفیل و دیگر رنگدانه‌های فتوسنتزی و کارایی فتوشیمیایی فتوسیستم II باشد. به نظر می‌رسد که شدت نور بالا می‌تواند برخی از اثرات منفی پرتو فرابنفش-ب را کاهش دهد. همچنین نور آبی تولید فوتولیزهایی که در ترمیم DNA دخالت دارند (مانند دیمرهاای پیریمیدین سیکلوتوتان) را تحریک می‌کند (Ballare et al., 2011). همچنین Gotz و همکاران (۲۰۱۰) عنوان کردند که شدت نور بالا باعث تجمع کوئرستین در گیاه می‌شود که اثرات پرتو فرابنفش را تعدیل می‌کند.

**صفات فیزیولوژی:** براساس نتایج تجزیه واریانس صفات فیزیولوژی (جدول ۵)، تیمار شدت نور بر نشت الکترولیت، محتوای نسبی آب، فعالیت آنزیم کاتالاز، کلروفیل-آ، کلروفیل-ب، کلروفیل کل، نرخ فتوسنتز،  $CO_2$  زیر روزنه،

جدول ۵- نتایج تجزیه واریانس اثر شدت نور و پرتو فرابنفش بر برخی صفات فیزیولوژی شمعدانی عطری

SOV	DF	نشت الکترولیت	محتوای نسبی آب	مالون دی آلدئید	پراکسیداز	کاتالاز	کلروفیل-آ
A	۱	۱۲۹/۲۹۶**	۲۶۶/۸۶۱**	۰/۱۵۹۳ <sup>ns</sup>	۰/۰۲۸۱ <sup>ns</sup>	۰/۱۶۷۵۳**	۶/۳۰۴۱۴**
A Error	۴	۷/۲۴۸	۳/۳۳۹	۰/۷۷۸۴	۱/۰۰۷۴	۰/۰۲۸۸۸	۰/۱۵۶۱۵
B	۳	۴۶۱/۴۸۹**	۹/۹۰۲ <sup>ns</sup>	۶/۲۳۸۷**	۲۳/۲۹۵۸**	۰/۲۸۲۴۰**	۴/۸۱۰۵۹**
A.B	۳	۶۲/۲۸۶*	۲/۰۲۹ <sup>ns</sup>	۱/۸۹۴۰*	۳/۵۹۴۵*	۰/۰۴۹۳۱*	۰/۰۵۵۱۲ <sup>ns</sup>
B Error	۱۲	۱۲/۷۴۴	۹/۹۶۱	۰/۳۲۹۸	۰/۷۳۸۹	۰/۰۱۳۹۸	۰/۲۶۴۱۷

A: شدت نور، B: پرتو فرابنفش، AB: اثر متقابل شدت نور و پرتو فرابنفش، \*\*، \*، ns: به ترتیب نشان‌دهنده معنی‌داری در سطح ۱٪، ۵٪ و عدم معنی‌داری هستند.

ادامه جدول ۵-

SOV	DF	کلروفیل-ب	کلروفیل کل	نرخ فتوسنتز	CO <sub>2</sub> زیر روزنه	تعرق	هدایت روزنه
A	۱	۵/۸۵۰۹۸**	۲۴/۳۰۱۸**	۳۲/۹۰۰*	۲۰۹۴۵/۰**	۷/۷۰۶۷**	۹۴۷۵۲/۷**
A Error	۴	۰/۱۵۵۰۵	۰/۵۱۵۷	۹/۵۴۲	۱۱۶۳/۰	۰/۱۱۹۷	۶۶۴/۸
B	۳	۲/۶۳۳۴۳**	۱۴/۲۰۲۴**	۹۱/۸۷۳**	۱۹۰۴۱/۰**	۰/۱۳۴۱ <sup>ns</sup>	۴۳۰۷/۲*
A.B	۳	۰/۰۹۳۷۸ <sup>ns</sup>	۰/۲۳۳۴ <sup>ns</sup>	۴۰/۵۶۶**	۱۱/۲ <sup>ns</sup>	۰/۱۳۴۱ <sup>ns</sup>	۱۱۵۴۲/۶**
B Error	۱۲	۰/۱۴۷۱۴	۰/۶۵۴۴	۶/۳۵۴	۴۸۳/۵	۰/۶۲۶۸	۱۱۰۳/۲

A: شدت نور، B: پرتو فرابنفش، AB: اثر متقابل شدت نور و پرتو فرابنفش، \*\*، \*، ns: به ترتیب نشان‌دهنده معنی‌داری در سطح ۱٪، ۵٪ و عدم معنی‌داری هستند.

جدول ۶- مقایسه میانگین اثر شدت نور بر برخی صفات فیزیولوژی شمعدانی عطری

شدت نور (میکرومول بر مترمربع بر ثانیه)	تعرق (μmol/m <sup>2</sup> .s)	CO <sub>2</sub> زیر روزنه (μmol/mol)	کلروفیل کل (mg/g)	کلروفیل-ب (mg/g)	کلروفیل-آ (mg/g)	محتوای نسبی آب (درصد)
۱۵۰۰	۳/۹۷۰۸۳ <sup>a</sup>	۴۲۱/۸۳۳ <sup>b</sup>	۹/۴۸۳۲۲ <sup>a</sup>	۲/۹۱۹۵۷ <sup>a</sup>	۶/۵۳۶۳۵ <sup>a</sup>	۶۴/۰۲۱۲ <sup>b</sup>
۸۰۰	۲/۸۳۷۵۰ <sup>b</sup>	۴۸۰/۹۱۷ <sup>a</sup>	۷/۴۷۰۶۹ <sup>b</sup>	۱/۹۳۲۰۷ <sup>b</sup>	۵/۵۳۸۶۲ <sup>b</sup>	۷۰/۶۹۰۳ <sup>a</sup>

میانگین‌های دارای حروف مشابه در هر ستون، براساس آزمون LSD در سطح احتمال ۵٪ اختلاف معنی‌داری ندارند.

جدول ۷- مقایسه میانگین اثر پرتو فرابنفش بر برخی صفات فیزیولوژی شمعدانی عطری

تیمار فرابنفش	کلروفیل-آ (mg/g)	کلروفیل-ب (mg/g)	کلروفیل کل (mg/g)	CO <sub>2</sub> زیر روزنه (μmol/lit)
فرابنفش محیط	۶/۶۱۱۶۲ <sup>a</sup>	۲/۸۳۴۴۱ <sup>a</sup>	۹/۴۴۶۰ <sup>a</sup>	۴۰۰/۵۰۰ <sup>b</sup>
UV A	۷/۰۱۴۵۵ <sup>a</sup>	۳/۱۰۰۲۰ <sup>a</sup>	۱۰/۱۱۴۷ <sup>a</sup>	۴۰۴/۸۳۳ <sup>b</sup>
UV B	۵/۳۱۹۸۶ <sup>b</sup>	۱/۶۵۱۳۶ <sup>b</sup>	۶/۹۷۱۲ <sup>b</sup>	۵۰۳/۳۳۳ <sup>a</sup>
UV A+B	۵/۲۵۸۵۲ <sup>b</sup>	۲/۱۱۷۳۰ <sup>b</sup>	۷/۳۷۵۸ <sup>b</sup>	۴۹۶/۸۳۳ <sup>a</sup>

میانگین‌های دارای حروف مشابه در هر ستون، براساس آزمون LSD در سطح احتمال ۵٪ اختلاف معنی‌داری ندارند.

جدول ۸- مقایسه میانگین اثر متقابل شدت نور و پرتو فرابنفش بر برخی صفات فیزیولوژی شمعدانی عطری

شدت نور (میکرومول بر مترمربع بر ثانیه)	تیماز فرابنفش	نشت الکترولیت (درصد)	مالون دی‌آلدئید	پراکسیداز	کاتالاز	نرخ فتوستنز (mmol/m <sup>2</sup> .s)	هدایت روزنه
۱۵۰۰	فرابنفش محیط	۳۶/۹۱۷۷ <sup>b</sup>	۲/۱۹۷۸ <sup>cd</sup>	۳/۱۷۲۱ <sup>cd</sup>	۰/۵۵۳۹۳۴ <sup>b</sup>	۲۱/۶۳۳۳ <sup>ab</sup>	۳۱۸/۳۳۳ <sup>b</sup>
	UV A	۳۷/۸۷۵۹ <sup>b</sup>	۲/۰۵۱۶ <sup>cd</sup>	۲/۸۸۷۹ <sup>cd</sup>	۰/۵۴۸۲۲۳ <sup>b</sup>	۲۱/۸۷۳۳ <sup>ab</sup>	۳۲۴/۶۶۷ <sup>b</sup>
	UV B	۴۴/۵۷۴۶ <sup>a</sup>	۲/۷۹۲۸ <sup>bc</sup>	۵/۷۸۵۷ <sup>ab</sup>	۰/۸۲۶۱۰۰ <sup>a</sup>	۱۹/۸۹۳۳ <sup>ab</sup>	۲۵۴/۰۰۰ <sup>c</sup>
	UV A+B	۴۹/۰۷۷۳ <sup>a</sup>	۳/۴۶۹۲ <sup>ab</sup>	۴/۴۱۰۵ <sup>bc</sup>	۰/۷۳۳۷۰۱ <sup>ab</sup>	۱۸/۳۶۶۷ <sup>bc</sup>	۲۷۷/۶۶۷ <sup>bc</sup>
۸۰۰	فرابنفش محیط	۲۶/۱۸۸۷ <sup>c</sup>	۱/۲۱۸۳ <sup>d</sup>	۱/۸۲۱۸ <sup>d</sup>	۰/۲۶۹۴۱۶ <sup>c</sup>	۲۴/۳۳۳۳ <sup>a</sup>	۳۲۸/۳۳۳ <sup>b</sup>
	UV A	۲۸/۲۸۰۳ <sup>c</sup>	۱/۸۵۷۸ <sup>cd</sup>	۱/۷۹۹۵ <sup>d</sup>	۰/۲۰۶۵۵۷ <sup>c</sup>	۲۲/۷۰۰۰ <sup>ab</sup>	۴۳۰/۶۶۷ <sup>a</sup>
	UV B	۴۶/۴۶۲۸ <sup>a</sup>	۴/۴۹۰۱ <sup>a</sup>	۶/۶۳۱۸ <sup>a</sup>	۰/۷۲۸۴۲۶ <sup>ab</sup>	۱۱/۰۰۰۰ <sup>d</sup>	۴۳۸/۳۳۳ <sup>a</sup>
	UV A+B	۴۸/۹۴۵۲ <sup>a</sup>	۳/۵۹۷۰ <sup>ab</sup>	۶/۲۷۶۹ <sup>a</sup>	۰/۷۸۹۱۶۹ <sup>a</sup>	۱۴/۳۶۶۷ <sup>cd</sup>	۴۸۰/۰۰۰ <sup>a</sup>

میانگین‌های دارای حروف مشابه در هر ستون، براساس آزمون LSD در سطح احتمال ۵٪ اختلاف معنی‌داری ندارند.

شد که با تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش-آ و تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش-ب اختلاف معنی‌داری نشان نداد. کم‌ترین میزان هدایت روزنه نیز مربوط به تیمار شدت نور بالا و پرتو فرابنفش-ب بود.

به‌طورکلی نتایج مطالعه حاضر نشان داد که افزایش شدت نور باعث کاهش محتوای نسبی آب برگ، دی‌اکسید کربن زیر روزنه و هدایت روزنه‌ای شمعدانی عطری شد؛ برخلاف این با افزایش شدت نور میزان کلروفیل-آ، کلروفیل-ب، کلروفیل کل، تعرق، نشت الکترولیتی، فعالیت آنزیم کاتالاز و میزان فتوستنز افزایش پیدا کرد. افزایش شدت نور باعث افزایش دمای بافت‌های گیاهی می‌شود. در نتیجه گیاه برای اینکه بتواند خودش را خنک نگه دارد آب را از طریق روزنه طی فرآیند تعرق از دست می‌دهد. در چنین شرایطی کاهش محتوای نسبی آب برگ منجر به بسته‌شدن روزنه‌ها و در نتیجه کاهش هدایت روزنه‌ای می‌گردد (Centritto et al., 2000). همچنین Barradas و همکاران (۲۰۰۵) گزارش کردند که هدایت روزنه‌ای برگ درختان زردآلو (*Prunus armeniaca* L.) تحت شرایط سایه بیش‌تر از درختان در معرض نور کامل بود. این محققان علت این امر را به کاهش پتانسیل آب برگ‌های در معرض نور نسبت دادند. در شدت نور زیاد روزنه برای ممانعت از تعرق و کاهش محتوای نسبی آب برگ بسته می‌شود.

پرتو فرابنفش-ب و تیمار شدت نور پایین و آ+ب اختلاف معنی‌داری نداشت. کم‌ترین نشت الکترولیتی نیز مربوط به تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش محیط بود که با تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش-آ اختلاف معنی‌داری نداشت. بیش‌ترین مقدار مالون دی‌آلدئید (۴/۴۹۰۱۴ میکرومول بر گرم) در تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش-ب مشاهده شد و کم‌ترین آن در تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش محیط بدست آمد. بالاترین میزان آنزیم پراکسیداز (۶/۶۳۱۸۳ میکرومول بر گرم) مربوط به تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش-ب بود که با تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش-آ+ب اختلاف معنی‌داری نداشت. کم‌ترین میزان فعالیت این آنزیم نیز مربوط به تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش-آ بود. فعالیت آنزیم کاتالاز در تیمار شدت نور بالا و پرتو فرابنفش-ب حداکثر بود (۰/۸۲۶۱۰۰ میکرومول بر گرم) که با تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش-آ+ب اختلاف معنی‌داری نداشت. پایین‌ترین فعالیت این آنزیم نیز مربوط به تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش-آ بود. بیش‌ترین و کم‌ترین میزان نرخ فتوستنز (به‌ترتیب با ۲۴/۳۳ و ۱۱ میکرومول بر متر مربع بر ثانیه) نیز به‌ترتیب مربوط به تیمار شدت نور پایین با پرتو فرابنفش محیط و تیمار شدت نور پایین با پرتو فرابنفش-ب بود. بالاترین میزان هدایت روزنه (۴۸۰ مول بر متر مربع بر ثانیه) در تیمار شدت نور پایین و پرتو فرابنفش-آ+ب مشاهده

همکاران (۲۰۰۶) نیز گزارش کردند که فعال شدن آنزیم کاتالاز در برگ‌های چاودار زمستانه در تیمار نور آبی بیش‌تر از تیمار نور قرمز یا نور قرمز دور است.

تیمار پرتو فرابنفش- ب و کاربرد همزمان فرابنفش آ+ب باعث کاهش کلروفیل- آ، کلروفیل- ب، کلروفیل کل و میزان فتوستز شد. علاوه بر این در شرایط شدت نور بالا نیز، فرابنفش- ب و فرابنفش آ+ب منجر به کاهش هدایت روزنه‌ای برگ شدند. در اثر تابش پرتوهای فرابنفش کاهش میزان کلروفیل به دلیل ممانعت از سنتز آن و یا افزایش میزان کلروفیلز و همچنین فتواکسیداسیون غیرآنزیمی کلروفیل اتفاق می‌افتد. از دلایل دیگر کاهش رنگیزه‌های فتوستزی در برگ تحت‌تأثیر تیمار پرتو فرابنفش- ب می‌توان به این نکته اشاره داشت که این اشعه بر مقدار پروتئین‌های کلروپلاستی و نفوذپذیری غشای کلروپلاست و پروتئین‌های جمع‌کننده نور در مرکز واکنش فتوسیستم نوری دو و رویسکو تأثیر می‌گذارد (Piri1 et al., 2012). در تطابق با نتایج مطالعه حاضر، کاهش معنی‌دار کلروفیل در گیاهان ذرتی که در معرض تابش پرتو فرابنفش- ب قرار داشتند مشاهده شده است (Shen et al., 2015).

میزان نشت الکترولیتی، مالون دی‌آلدئید، دی‌اکسید کربن زیر روزنه و فعالیت آنزیم‌های کاتالاز و پراکسیداز با تیمار فرابنفش- ب و کاربرد همزمان فرابنفش آ+ب افزایش پیدا کرد. میزان افزایش این صفات با تیمار فرابنفش- ب و فرابنفش آ+ب، در شرایط شدت نور کم شدیدتر بود. پرتو فرابنفش سبب افزایش گونه‌های فعال اکسیژن و ایجاد تنش اکسیداتیو می‌گردد. بنابراین افزایش فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدان به‌عنوان جاروب‌کننده‌های رادیکال‌های آزاد تحت‌تأثیر پرتوهای فرابنفش قابل‌تصور است. یکی از موارد آسیب‌گونه‌های فعال اکسیژن، پراکسیداسیون لیپیدهای غشای پلاسمایی و سایر غشاهای درونی اندامک‌هایی مانند کلروپلاست و میتوکندری است. در نتیجه تولید مالون دی‌آلدئید به‌عنوان محصول پراکسیداسیون لیپیدی در چنین شرایطی اتفاق می‌افتد (Bartosz, 1997). در تطابق با نتایج مطالعه‌ی حاضر، میزان

نتایج برخی تحقیقات نشان داده است که تغییر میزان نور از طریق تغییر در آرایش کلروپلاست درون سلول‌های گیاهی مقادیر کلروفیل برگ را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد، به‌طوری‌که علاوه بر این که در شرایط شدت نور کم میزان کلروفیل کاهش یافته و سبزی‌نگی برگ‌ها نیز کمتر می‌شود، کلروپلاست‌ها هم عمود بر زاویه تابش و موازی دیواره سلولی قرار می‌گیرند که این موضوع نیز باعث تغییر در مقادیر کلروفیل می‌شود (Todd et al., 2005). در پژوهش دولتخواهی و همکاران (۱۳۹۳) میزان کلروفیل- آ، کلروفیل- ب و کلروفیل کل با افزایش سطح سایه کاهش یافت که با نتایج پژوهش حاضر هم‌خوانی دارد. حاجی‌بلند و فرهنگ‌گی (۱۳۸۹) نیز بیان کردند که افزایش شدت نور موجب افزایش در کلروفیل- آ، کلروفیل- ب، کلروفیل کل و کاروتنوئید در کلم قرمز می‌گردد. بین شدت نور و شدت فتوستز رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. بنابراین افزایش فتوستز از یک طرف به‌دلیل افزایش شدت نور و از طرفی دیگر به‌دلیل بسته‌شدن روزنه‌ها به‌منظور کاهش تعرق، منجر به کاهش دی‌اکسید کربن زیر روزنه در این شرایط می‌گردد (کافی و همکاران، ۱۳۹۱).

اگر چه شدت‌های بالای نور رشد گیاهان را به‌دلیل فتوستز بیشتر افزایش می‌دهند، اما تولید رادیکال‌های آزاد اکسیژن نیز در چنین شرایطی بالا می‌رود. به‌طورکلی اگر شدت نور بیش از ظرفیت فتوستز فعال گیاه باشد، بافت‌ها برای اتلاف ایمن فوتون‌های مازاد، تشکیل ROSها را تحریک می‌کنند که منجر به آسیب اکسیداتیو به دستگاه فتوستز و سایر اجزای سلولی می‌شود. به‌منظور به‌حداقل رساندن تنش اکسیداتیو ناشی از گونه‌های واکنش‌گر اکسیژن، گیاهان مکانیسم‌های سم‌زدایی شامل

آنتی‌اکسیدان‌ها و برخی از آنزیم‌های مهارکننده گونه‌های واکنش‌گر اکسیژن مانند پراکسیداز، سوپراکسید دیسموتاز، کاتالاز و آسکوربات پراکسیداز را ایجاد کرده‌اند (Foyer and Shigeoka, 2011). نتایج پژوهش Xu و همکاران (۲۰۱۰) در فسکوی بلند نشان داد که فعالیت آنزیم‌های کاتالاز و آسکوربات پراکسیداز با افزایش شدت نور افزایش یافت. Schmidt و

حالی که در تیمار شدت نور کم گیاهان حالت رشد کشیده در برگ‌ها، دمبرگ‌ها و ساقه‌های خود داشتند. با وجود این که وزن تر بوته با افزایش شدت نور کاهش یافت، اما وزن خشک برگ و ساقه با افزایش شدت نور بیش تر شد. تیمار فرابنفش - ب نیز باعث کاهش رشد طولی شمعدانی عطری، ایجاد حالت فشرده و متراکم در بوته و کاهش وزن خشک برگ (به‌عنوان اندام دارویی مصرفی) گردید. در حالی که در تیمار فرابنفش - آ همانند تیمار فرابنفش محیط، گیاهان از برگ‌ها و شاخه‌های بلندتر و کشیده‌تری برخوردار بودند و هیچ کاهشی در وزن خشک گیاه با تیمار فرابنفش - آ مشاهده نگردید. افزایش شدت نور باعث کاهش محتوای نسبی آب برگ، دی‌اکسید کربن زیر روزنه و هدایت روزنه‌ای شمعدانی عطری شد؛ برخلاف این با افزایش شدت نور میزان کلروفیل - آ، کلروفیل - ب، کلروفیل کل، تعرق، نشت الکترولیتی، فعالیت آنزیم کاتالاز و میزان فتوستتوز افزایش پیدا کرد. تیمار فرابنفش - ب باعث کاهش کلروفیل - آ، کلروفیل - ب، کلروفیل کل و میزان فتوستتوز شد. میزان نشت الکترولیتی، مالون دی‌آلدهید، دی‌اکسید کربن زیر روزنه و فعالیت آنزیم‌های کاتالاز و پراکسیداز نیز با تیمار فرابنفش - ب افزایش پیدا کرد. در مجموع در شرایط شدت نور بالا نسبت به شدت نور پایین، تابش فرابنفش - ب آسیب‌های کمتری به گیاه وارد کرد. این امر نشان می‌دهد که شدت نور بالا اثرات فرابنفش - ب را تعدیل می‌کند.

مالون دی‌آلدهید، نشت الکترولیتی و آنزیم‌های آنتی‌اکسیدان آسکوربات پراکسیداز و گایاکول پراکسیداز تحت تأثیر پرتوهای فرابنفش - ب در بادرنجبویه افزایش یافت (پوراکبر و عابدزاده، ۱۳۹۳). همچنین در سه گونه آویشن دناپی، قره‌باغی و باغی نیز مقدار مالون دی‌آلدهید، نشت الکترولیتی و فعالیت آنزیم‌های سوپراکسید دیسموتاز، کاتالاز، گلوکاتایون ردوکتاز، آسکوربات پروکسیداز در تیمار فرابنفش - ب افزایش نشان داد (Shayganfar et al., 2018). به‌طور کلی پرتوی فرابنفش - آ برای فتوستتوز مضر است، اما تحت شرایط نور کم (غیراشباع)، پرتوی فرابنفش - آ می‌تواند میزان فتوستتوز را افزایش دهد (Mantha et al., 2001). در مطالعه حاضر نیز تیمار فرابنفش - آ تأثیر منفی بر اغلب صفات مورد مطالعه شمعدانی عطری نداشت. Verdaguer و همکاران (۲۰۱۷) عنوان کردند که پاسخ گیاهان به پرتوی فرابنفش - آ ممکن است در اثر تغییرات جزئی در تعادل بین اثرات متعدد فرابنفش - آ، از جمله تنش ناشی از تغییر در صفات ظاهری، فتوستتوز و همچنین تجمع ترکیبات فنولی با قابلیت‌های آنتی‌اکسیدانی، تغییر کند. علاوه بر این، گزارش شده است که برخی از اثرات فرابنفش - آ بر زی‌توده توسط سایر عوامل محیطی تعدیل می‌شود.

### نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از مطالعه حاضر نشان داد که تیمار شدت نور بالا باعث رشد فشرده و کپه‌ای بوته در شمعدانی عطری گردید. در

### منابع

- پوراکبر، ل. و عابدزاده، م. (۱۳۹۳) اثر پرتوهای UV-B و UV-C بر فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیداتیو در گیاه بادرنجبویه (*Melissa officinalis* L.) و تأثیر سالیسیلیک اسید در تخفیف تنش ناشی از پرتوهای فرابنفش، زیست‌شناسی گیاهی ایران، ۲۱: ۲۳-۳۴.
- حاجی‌بلند، ر. و فرهنگ، ف. (۱۳۸۹) رشد، رنگیزه‌های برگ و فتوستتوز گیاه شلغم (*Brassica rapa* L.) تحت کمبود بور و شدت نورهای مختلف نور. مجله علوم دانشگاه تهران ۳۶: ۸-۱.
- دولتخواهی، ع.، مطلوبی، و. و مطلبی آذر، ع. (۱۳۹۳) پاسخ سیستم‌های تربیت کمانی و سنتی به سایه‌دهی در رز بریدنی رقم آوالانژ (*Rosa hybrida* cv. Avalanche) مجله علوم و فنون کشت‌های گلخانه‌ای ۱۸: ۱۱۵-۱۲۱.
- رحیم‌زاده کاروانسرا، پ. و رضوی، س. م. (۱۳۹۸) اثرات اشعه ماورای بنفش B بر روی ویژگی‌های فیزیولوژیکی، فیتوشیمیایی و بیوشیمیایی گیاه چغندرقد (*Beta vulgaris*). رساله دکتری، گرایش فیزیولوژی گیاهی. دانشگاه محقق اردبیلی، دانشکده علوم، گروه آموزشی زیست‌شناسی.

- مومیوند، ح.، رضایی نژاد، ب. و سپهوند، ک. (۱۳۹۸) ارزیابی تأثیر روش‌های مختلف خشک‌کردن بر زمان خشک‌شدن و برخی خصوصیات فیتوشیمیایی شمع‌دانی عطری (*Pelargonium graveolens*) علوم باغبانی ۳۳: ۶۶۸-۶۵۵.
- Abedzadeh, M. and Pourakbar, L. (2013) The interactions of UV-B and UV-C radiation and salicylic acid on some physiological and biochemical parameters in *Melissa officinalis* L. *Journal of Plant Process and Function* 2: 1-14.
- Ballare, C. L., Caldwell, M. M., Flint, S. D., Robinson, A. and Bornman, J. F. (2011) Effects of solar ultraviolet radiation on terrestrial ecosystems. Patterns, mechanisms, and interactions with climate change. *Photochemical and Photobiological Sciences* 10: 226-241.
- Barradas, V. L., Nicolas, E., Torrecillas, A. and Alarcon, J. J. (2005) Transpiration and canopy conductance in young apricot (*Prunus armenica* L.) trees subjected to different PAR levels and water stress. *Agricultural Water Management* 77: 323-333.
- Bartosz, G. (1997) Oxidative stress in plants. *Acta Physiologiae Plantarum* 19: 47-64.
- Buege, J. A. and Aust, S. D. (1978) "Microsomal lipid peroxidation" *Methods Enzyme* 52: 302-310.
- Centritto, M., Loreto, F., Massacci, A., Pietrini, F., Villani, M. C. and Zacchini, M. (2000) Improved growth and water use efficiency of cherry saplings under reduced light intensity. *Ecological Research* 15: 385-392.
- Cerda, P. D. and Chory, J. (2003) Regulation of flowering time by light quality. *International Weekly Journal of Science* 423: 881-885.
- Chance, B. and Maehly, A. C. (1955) "Assay of catalases and peroxidases" *Methods in Enzymologist* 11: 764-755.
- Foyer, C. H. Shigeoka, S. (2011) Understanding oxidative stress and antioxidant functions to enhance photosynthesis. *Plant Physiology* 155: 93e100.
- Ghorbanzadeh, P., Aliniaefard, S., Esmaili, M., Mashal, M., Azadegan, B. and Seif, M. (2020) Dependency of growth, water use efficiency, chlorophyll fluorescence, and stomatal characteristics of lettuce plants to light intensity. *Journal of Plant Growth Regulation* 1-17.
- Gislerod, H. R., Eidsten, I. M. and Mortensen, L. M. (2003) The interaction of daily lighting period and light intensity on growth of some greenhouse plants. *Horticultural Science* 38: 295-304.
- Gotz, M., Albert, A., Stich, S., Heller, W., Scherb, H., Krins, A., Langebartels, C., Seidlitz, H. K. and Ernst, D. (2010) PAR modulation of the UV-dependent levels of flavonoid metabolites in *Arabidopsis thaliana* (L.) Heynh. leaf rosettes: Cumulative effects after a whole vegetative growth period. *Protoplasma* 243: 95-103.
- Hlatshwayo, M. S. and Wahome, P. K. (2010) Effects of shading on growth, flowering and cut flower quality in carnation (*Dianthus caryophyllus*). *Journal of Agriculture and Social Sciences* 6: 34-38.
- Hollosy, F. (2002) Effects of ultraviolet radiation on plant cells. *Micron* 33: 179-197.
- Klem, K., Holub, P., Stoch, M., Nezval, J., Spunda, V., Triska, J., Jansen, M. A. K., Robson, T. M. and Urban, O. (2015) Ultraviolet and photosynthetically active radiation can both induce photoprotective capacity allowing barley to overcome high radiation stress. *Plant Physiology and Biochemistry* 93: 74-83.
- Krause, G. H., Jahns, P., Vigor, A., Garcia, M., Aranda, J., Wellmann, E. and Winter, K. (2007) Photoprotection, photosynthesis and growth of tropical tree seedlings under near-ambient and solar reduced solar ultraviolet-B radiation. *Journal of Plant Physiology* 164: 1311-1322.
- Kumari, R. and Agrawal, S. B. (2010) Supplemental UV-B induced changes in leaf morphology, physiology, and secondary metabolites of an Indian aromatic plant *Cymbopogon citratus* (D.C.) Stapf under natural field conditions. *International Journal of Environmental Studies* 67: 655-675.
- Lichtenthder, H. K. (1987) "Chlorophylls and carotenoids pigments of photosynthetic biomembranes" *Methods Enzymol* 148: 350-382.
- Lutts, S., Kinet, J. M. and Bouharmont, J. (1996) "NaCl-induced senescence in leaves of rice (*Oryza sativa* L.) cultivars differing in salinity resistance" *Annals of Botany* 78: 389-398.
- Lutz, C., Schonauer, E. and Neuner, G. (2005) Physiological adaptation to early spring conditions in green overwintering leaves of some alpine plants. *Phyton* 45: 139-156.
- Maffei, M., Canova, D., Berteà, C. M. and Scannerini, S. (1999) "UV-A effects on photomorphogenesis and essential-oil composition in *Mentha piperita*" *Journal of Photochemistry and Photobiology B*. 52: 105-110.
- Mantha, S. V., Johnson, G. A. and Day, T. A. (2001) Evidence from action and fluorescence spectra that UV-induced violet-blue-green fluorescence enhances leaf photosynthesis. *Journal of Photochemistry and Photobiology* 73: 249-256.
- Mc-Adam, J. W., Nelson, C. J. and Sharp, R. E. (1992) "Peroxidase activity in the leaf elongation zone of tall fescue", *Plant Physiology* 99: 872-878.
- Patra, P. K., Das, M. and Behera, P. K. (2003) Growth response of mint (*Mentha spicata* L.) to light and shade regime. *Indian Journal of Plant Physiology, New Delhi* 8: 193-195.
- Piri, E., Babaeian, M., Tavassoli, A. and Esmailian, Y. (2011) Effects of UV irradiation on plants. *African Journal of Microbiology Research* 5: 1710-1716.

- Rezaei Nejad, A., Izadi, Z., Sepahvand, K., Mumivand, H. and Mousavifard, S. (2020) Changes in total phenol and some enzymatic and non-enzymatic antioxidant activities of rose-scented geranium (*Pelargonium graveolens*) in response to exogenous ascorbic acid and iron nutrition. *Journal of Ornamental Plants* 10: 27-36.
- Rhie, Y. H., Lee, S. Y., Jung, H. H. and Kim, K. S. (2014) Light intensity influences photosynthesis and crop characteristics of (*Jeffersonia dubia*). *Horticultural Science and Biotechnology* 32: 584-589.
- Schmidt, M., Grief, J. and Feierabend, J. (2006) Mode of translational activation of the catalase (cat1) mRNA of rye leaves (*Secale cereale* L.) and its control through blue light and reactive oxygen. *Planta* 223: 835-846.
- Searles, P. S., Flint, S. D. and Caldwell, M. M. (2001) A metaanalysis of plant field studies simulating stratospheric ozone depletion. *Oecologia* 127: 1-10.
- Shayganfar, A., Azizi, M. and Rasouli, M. (2018) Various strategies elicited and modulated by elevated UV-B radiation and protectant compounds in *Thymus* species: Differences in response over treatments, acclimation and interaction. *Industrial Crops and Products* 113: 298-307.
- Shen, X., Dong, Z. and Chen, Y. (2015) Drought and UV-B radiation effect on photosynthesis and antioxidant parameters in soybean and maize. *Acta Physiologiae Plantarum* 37: 25-32.
- Taiz, L. and Zieger, E. (2002) *Plant Physiology*. Ed 5<sup>th</sup>. Sinauer Associates.
- Todd, A., Peterson, T. M. Blackmer, D. D., Francis, J. and Schepers, S. (2005) Using a chlorophyll meter to improve N management. *Soil Science* 93: 1171-1177.
- Verdaguer, D., Jansen, M. A., Llorens, L., Morales, L. O. and Neugart, S. (2017) UV-A radiation effects on higher plants: Exploring the known unknown. *Plant Science* 255: 72-81.
- Xu, Y., Sun, X., Jin, J. and Zhou, H. (2010) Protective effect of nitric oxide on light induced oxidative damage in leaves of tall fescue. *Journal of Plant Physiology* 167: 512-518.
- Yamasaki, S. and Dillenburg, L. C. (1999) "Measurements of leaf relative water content in *Araucaria angustifolia*" *Revista Brasileira Fisiologia Vegetal* 11: 69-75.
- Zhao, D., Hao, Z. and Tao, J. (2012) Effects of shade on plant growth and flower quality in the herbaceous peony (*Paeonia lactiflora* Pall.). *Plant Physiology and Biochemistry* 61: 187-196.

## Effect of light intensity and UV radiation on morpho-physiological characteristics and biomass of Rose-scented geranium (*Pelargonium graveolens* L'Heritier)

Maryam Jadidi<sup>1</sup>, Hasan Mumivand<sup>\*1</sup>, Abdollah Ehteshamnya<sup>1</sup>, Alireza Shayeganfar<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Department of Horticultural Sciences, Faculty of Agriculture, Lorestan University, Iran

<sup>2</sup> Department of Horticulture and Landscape Engineering, Malayer University, Iran

(Received: 13/08/2021, Accepted: 30/11/2021)

### Abstract

Rose-scented geranium (*Pelargonium graveolens* L'Heritier) is an important ornamental plant that is cultivated worldwide due to its valuable medicinal properties. The present research was conducted to evaluate the effect of light intensity and UV radiation on the morphological and physiological characteristics of rose-scented geranium in 2020. The experiment was performed as split plots in a completely randomized design. Light intensity was considered as the first factor at two levels (low light intensity and high light intensity) and ultraviolet radiation at four levels (environmental UV, UV-A, UV-B and UVA+B) as the second factor. The results showed that high light intensity reduced petiole length, leaf length and width as well as plant height of *P. graveolens*; in contrast, the number of lateral branches and stem diameter were increased by rising light intensity. UV-B and UVA+B reduced plant height, petiole length and leaf length and width; whereas, the number of lateral branches and stem diameter was increased by UVB treatments and UVA+B treatments. Meanwhile, plant produced leaves and branches with elongated shapes when treated by UVA and environmental UV. In terms of physiological traits, results showed that increasing the light intensity reduced the relative water content of leaf, intercellular CO<sub>2</sub> and stomata conductivity. In contrast, chlorophyll a, chlorophyll b, total chlorophyll, transpiration, electrolyte leakage, catalase activity and photosynthesis rate were increased by increasing light intensity. Also, UVB and UVA+B treatments led to reduce chlorophyll a, chlorophyll b, total chlorophyll and photosynthesis rate. Under high light intensity, UVB and UVA+B reduced the stomata conductivity. The amount of electrolyte leakage, malondialdehyde, intercellular CO<sub>2</sub> and the activity of catalase and peroxidase enzymes were increased by UVB and UVA+B radiations. Also, the rate of increase of these traits by UVB and UVA+B was more severe in low light intensity.

**Keywords:** Light intensity, *Pelargonium graveolens*, Ultraviolet A, Ultraviolet B

Corresponding author, Email: mumivand.h@lu.ac.ir